

Juozas Algimantas Krikštopaitis

ALBINA MAKŪNAITĖ
DRAMATINĖ DAILĖS POETIKA

PRATARMĖ

Talentas – prigimties dovana, ryški asmens žymė ir kūrybinių galių šaltinis, prasiveržiantis kaip nenumaldomas veiklos paskatų srautas, kuriantis kultūros vertybes. Bet būna ir kitaip – valios trūkumas, kasdienybės pagundų liūnas individo galias išsekina. Ir taip vilčių teikusieji, lėtai nuvytę, sunyksta minios šurmulyje.

Albina Makūnaitė ėjo prigimties nužymėtu keliu. Ūkininko šeimoje išugdyta valia, tvirtas charakteris ir darbštumas, susilieję su talentu, klojo pagrindus jos kūriniams, prabylantiems emociškai žavia etnine tarme. Ji priklausė tai plejadi dailininkų, kuri dar augo ir bujojo žemdirbių kultūroje. Tai paskutinė karta, perėmusi tautines vertybes, gyvenimo principus iš tėvų, iš sodžiams būdingos gyven-senos. Makūnaitė, kaip ir jos amžininkai, ieškojo savitos raiškos ir ją surado. Iš pradžių tenkinosi dailės mokyklos autoritetų tradiciškai nužymėtomis gairėmis. Net ir žengdama čia pirmuosius žingsnius jau išsiskyrė nepakartojamais bruožais. Vėliau, sutvirtėjus polėkio ir meistriškumo sparnams, dailininkė išsilaisvino. Sa-vaip regėdama tikrovę, esmines gyvenimo ypatybes, skaudžius istorinius lūžius, ji piešė ir raižė tai, kas atsivėrė jos dramatiškai skambančiuose kūrinuose: po-etiškai išsakytuose grafikos cikluose, knygų iliustracijose.

Lietuvių klasikų literatūra, amžininkų poezija giliai smigo į dailininkės širdį. Talentui čia ji rado tinkamą dirvą. Knygų iliustracijos ne tik gilino pamiltų literatū-ros veikalų turinį, emocinį jų suvokimą, bet dažnai, pranokusios tekstus, tapdavo savarankiškais dailės kūriniais. Ją traukė mūsų kūrėjų asmenybės, jų ypatybių at-spindžiai veiduose. Albina Makūnaitė sukūrė per septyniasdešimt įsimenamų por-tretų; jie visi pažymėti ryškia autorės talento žyme.

Kūrybinė dailininkės veikla sutapo su nelemta, likimus laužančia Lietuvos priklausomybe sovietinei imperijai. Tačiau buvo išauklėta darnios šeimos ir dar nepriklausomos tėvynės pedagogų. O tai buvo esminis veiksnys, lėmęs jos pasau-lėžiūrą, asmeninį gyvenimą ir kūrybos ypatybes. Knygoje skaitytojas ras pavyzdį, kaip į konjunktūrą įklimpę dailės vertintojai beviltiškai mėgino kelis Makūnaitės darbus įterpti į sovietmečio ideologijos rėmus.

Bendravo nelengvai. Pagrindinė priežastis suprantama: nemėgo triukšmo, ypač bohemiško gyvenimo, išdidaus snobizmo, – tai dažnai rodo vidutinybių tuš-tybę. Buvo ištikima ir pasiruošusi net aukotis tiems, kuriais pasitikėjo. Stipri jos nuojauta retai klysdavo. Menininkės uždarumas, kukli elgsena – tai prigimties

ypatybė ir skydas, nuo žalojančių poveikių apsaugojęs kūrybinį individualumą, jos pasaulimo misiją, kuriai buvo atsidavusi visiškai.

Negailestinga ir visuomet teisi Istorija galop sudėlioja vertybinius akcentus. Tačiau visuomenei reikia šiam veiksmui subręsti, t. y. tarp dabarties ir praeities turi atsirasti tam tikra laiko atkarpa – ne mažiau kaip penki dešimtmečiai.

Abejotinų dabarties įmantrybių šėlsme ilgai puoselėtos vertybės su išgąsčiu traukiasi į pašales. Tai regime kasdien. 2004 metais iškilmingai ir pakiliai kalbėta apie lietuviško rašto atgavimo šimtmetį. Deja, niekas neprisiminė išpūdingo Makūnaitės spalvintų estampų ciklo „Knygnešių Lietuva“ (1980), vaizdų kalba įamžinančio skausmingą mūsų istorijos etapą. Tais pačiais metais buvo pažymėtas analogiškas Salomėjos Nėries jubiliejus; net sušaukta poetei skirta konferencija. Nė vienas oratorius nepaminėjo dailininkės sukurtų (1956–1957, 1963, 1974) ir aukštai įvertintų poetės portretų, plačiai paplitusių mokyklose ir įvairiuose leidiniuose. Šie abu skaudūs ir nepelnyti atvejai skatino skubinti rengti šią knygą.

Leidinio sandarą nulėmė kelios aplinkybės: visų pirma – dailininkė nepaliko kiek reikšmingesnės rašytinės medžiagos; jai buvo svarbiau savo mintis, svajones išreikšti vaizdais. Be to, vengė ją blaškančios viešumos – vis bėgdavo prie paliktų eskizų, nebaigtų raižinių, skleidžiančių jaukumą ir džiaugsmą tikrais dalykais. Neatsitiktinai esminę knygos dalį sudaro menotyriniai straipsniai bei analitinės darbų interpretacijos; čia daug įdomių dailininkės gyvenimo bei kūrybos epizodų teikia jos artimųjų prisiminimai ir kolegų mintys. Buvo siekiama surinkti įvairius biografinius ir bibliografinius duomenis. Išsamiai tai atlikti nespėta. Skaitytojai knygoje neras nuoseklaus dailininkės gyvenimo aprašymo, nes tokio tikslo neturėta. Tačiau tekstas teiks galimybių kiekvienam sukurti savąjį Makūnaitės individualybės vaizdinį, pažvelgti į antrosios XX amžiaus pusės mūsų kultūrą, remiantis talentingos asmenybės kūrybinio gyvenimo ir jos bendraamžių sampratomis.

Autorius dėkoja knygos leidėjams: Kultūros, filosofijos ir meno instituto vadovybei už tinkamas sąlygas ruošti rankraštį ir leidybinei instituto grupei už bendrą pastangų rezultatą – knygos veidą. Čia svarus nuopelnas priklauso Vilmaitei ir Adomui Matuliauskams, kurie nuoširdžiai ir išradingai kūrė leidinio meninį pavidalą. Padėkos žodžiai taip pat skiriami visiems, geranoriškai teikusiems įvairią techninę pagalbą, rašiusiems savo prisiminimų apie dailininkę epizodus ar aptikusiems papildomus biografinius duomenis, ir menotyrininkams, kurių tekstai ar straipsnių fragmentai rado prasmingą vietą sumanyto leidinio struktūroje. Dėkoju Ingridai Korsakaitei už nuolatinį dalykinį dėmesį Albinos Makūnaitės kūrybai.

Autorius